

Matura z języka polskiego poziom rozszerzony

W roku 2023 oraz 2024 w części pisemnej z języka polskiego zadaniem zdających będzie tylko napisanie wypracowania. Za napisanie wypracowania zdający będzie mógł otrzymać maksymalnie 35 punktów.

Wybierz jeden z poniższych tematów i napisz wypracowanie.

- W pracy rozważ problem podany w temacie.
- W rozważaniach przedstaw argumenty, odwołując się do utworów literackich wskazanych w temacie oraz do wybranego kontekstu (np. historycznoliterackiego, literackiego, biograficznego, kulturowego, mitologicznego, biblijnego, religijnego, historycznego, filozoficznego, egzystencjalnego, politycznego, społecznego).
- Jednym z utworów literackich musi być lektura obowiązkowa wybrana spośród lektur wymienionych w arkuszu egzaminacyjnym.
- W wypracowaniu przedstaw swoje zdanie i je uzasadnij.
- Twoja praca powinna liczyć co najmniej 500 wyrazów.

Temat 1.

Gry z historią. Opowieść o przeszłości w dziełach literatury polskiej. Omów tematy, problemy, sposoby kreowania świata przedstawionego.

W pracy odwołaj się do:

- wybranej lektury obowiązkowej
- utworów literackich z dwóch różnych epok
- wybranego kontekstu.

Temat 2.

Kształtowanie własnej tożsamości [...] wiąże się z poczuciem odkrywania „ja” i własnego miejsca na świecie, poczuciem bycia całością oraz tworzeniem fundamentów do dalszego rozwoju. Poszukiwanie tożsamości jest jednym z najistotniejszych i najtrudniejszych zadań w ciągu całego życia człowieka. To, kim się czujemy, z jakimi wartościami się utożsamiamy, wpływa na nasze wybory życiowe, pełnione funkcje w społeczeństwie, wchodzenie w nowe role i determinuje naszą przyszłość. (Miroslaw Babiarz, Paweł Garbuzik)

Tożsamość jednostki. Rozważ, jaką rolę w fabule dzieła literackiego pełni kreacja bohatera literackiego. Punktem wyjścia do rozważań uczyn fragment tekstu Miroslawa Babiarza oraz Pawła Garbuzika.

W pracy odwołaj się do:

- Hamleta Williama Szekspira

- utworów literackich z dwóch różnych epok
- wybranego kontekstu.

Arkusz 2. zawiera dwa tematy wypracowania do wyboru. Zdający samodzielnie tworzy wypracowanie na wybrany przez siebie temat, nie krótsze niż 500 wyrazów. Tematy te dotyczą literatury (poezji, prozy, dramatu). Nie jest określona forma gatunkowa wypowiedzi.

W każdym temacie są wskazane 4 obowiązkowe elementy, tj.

- a) trzy teksty, w tym jedna lektura z listy lektur obowiązkowych wskazanych w podstawie programowej i zamieszczonej w arkuszu egzaminacyjnym
- b) jeden kontekst do wyboru spośród: historycznoliterackiego, teoretycznoliterackiego, literackiego, biograficznego, kulturowego, mitologicznego, biblijnego, religijnego, historycznego, filozoficznego, egzystencjalnego, politycznego, społecznego

Porównanie wypracowania na poziomie podstawowym z wypracowaniem na poziomie rozszerzonym (formalne aspekty polecenia)		
	Poziom podstawowy	Poziom rozszerzony
charakterystyka problematyki	Literatura jako punkt wyjścia do refleksji o człowieku i świecie.	Literatura jako przedmiot analizy, np. systemu znaków, kodów kulturowych, zagadnień z zakresu teorii literatury i ich funkcji w kreacji świata przedstawionego / sytuacji lirycznej.
sprawdzane umiejętności maturzysty	<p>W wypracowaniu na poziomie podstawowym maturzysta powinien przede wszystkim wykazać się umiejętnościami:</p> <ul style="list-style-type: none"> • odczytania refleksji wpisanej w utwory literackie • właściwego doboru utworów literackich do tematu rozważań • odczytania lektury obowiązkowej na poziomie znaczeń dosłownych i przenośnych • odnalezienia w innych utworach literackich takich sytuacji fabularnych / motywów / zestawów wartości / typów bohaterów literackich itp., które nawiązują do zagadnienia wskazanego w temacie • odnalezienia kontekstów, które w sposób funkcjonalny pozwalają zrozumieć omawiane utwory literackie lub omawiany problem. 	<p>W wypracowaniu na poziomie rozszerzonym zdający powinien wykazać się nie tylko umiejętnościami odczytywania refleksji egzystencjalnych zawartych w dziełach literackich, ale przede wszystkim – umiejętnościami analizy konstrukcji utworu i wynikających z niej implikacji o charakterze interpretacyjnym czy zawartych w nim odniesień, systemu znaków i kodów kulturowych oraz sposobów ich funkcjonowania. Innymi słowy: zdający na poziomie rozszerzonym powinien dostrzegać różnorodne zjawiska literackie, poddawać je analizie i refleksji, a także śledzić ich realizację w różnych tekstach i ważyć konsekwencje tychże realizacji dla odbioru tych tekstów.</p>
niezbędne elementy do uwzględnienia przez zdającego	<p>4 elementy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dwa utwory literackie (w tym jedna lektura z listy lektur obowiązkowych wskazanych w podstawie programowej¹ i zamieszczonej w arkuszu egzaminacyjnym), • dwa konteksty. 	<p>4 elementy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • trzy utwory literackie (w tym jedna lektura z listy lektur obowiązkowych wskazanych w podstawie programowej i zamieszczonej w arkuszu egzaminacyjnym), • jeden kontekst.

Co musi umieć uczeń na poziomie rozszerzonym?

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

3) rozpoznaje w utworach cechy prądów literackich i artystycznych oraz odczytuje ich funkcje,

4) rozróżnia grupę literacką i pokolenie literackie; rozpoznaje założenia programowe w utworach literackich różnych epok,

5) rozpoznaje mitologizację i demitologizację w utworach literackich, rozumie ich uniwersalny charakter oraz rolę w interpretacji,

12) rozumie pojęcie aluzji literackiej, rozpoznaje aluzje w utworach i określa ich znaczenie w interpretacji utworów,

13) rozumie i określa związek wartości poznawczych, etycznych i estetycznych w utworach literackich,

II. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

2) wykorzystuje teksty naukowe w interpretacji dzieła sztuki

3) rozpoznaje nawiązania do tradycji biblijnej i antycznej w kulturze współczesnej

4) porównuje teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty

6) odczytuje poglądy filozoficzne zawarte w różnorodnych dziełach

III Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

2. stosuje różne typy dowodzenia w wypowiedzi (indukcyjne, dedukcyjne, sylogizmy);

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

[...] tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach: esej [...];

Czytanie literatury jest **procesem**, który ma służyć przede wszystkim wspieraniu umiejętności związanych z dojrzałą refleksją o sobie samym i otaczającym świecie, budowaniu własnego systemu aksjologicznego.

Spotkanie z tekstem literackim ma zatem nie tylko wymiar poznawczy (zapoznanie z dziejami bohaterów czy ważnym dla literatury tematem), ale przede wszystkim formacyjny (ja jako czytelnik przeprowadzam wartościowanie postaw, idei i koncepcji obecnych w dziele).

Wspieraniu takiej refleksji służyć mają narzędzia nabywane w trakcie lekcji języka polskiego: wiedza z zakresu historii literatury czy kultury, teorii dzieła literackiego czy wiedza o języku i retoryce. W trakcie nauki szkolnej uczniowie powinni także mieć okazję do wykształcenia postaw samodzielności, krytycznego oglądu różnych zjawisk i otwartości na rozumienie wielu możliwych rozwiązań życiowych problemów.

Uczniowie realizujący podstawę programową w zakresie rozszerzonym powinni doskonalić się nie tylko w umiejętności odczytywania sensów czytanych tekstów, lecz także w umiejętności analizy sposobów kształtowania tych sensów, zjawisk w utworze literackim. Oznacza to, że **przedmiotem swojej analizy mają uczynić nie tylko problematykę tekstu, lecz także jego ukształtowanie**. Ta różnica znajduje swoje odzwierciedlenie w konstrukcji tematów maturalnych na poziomie

podstawowym i rozszerzonym, a co za tym idzie – w czynnościach, które zdający powinien podjąć przed przystąpieniem do realizacji tematu i w czasie pisania. Najlepiej ilustrują ją pytania, które powinien zadać sobie zdający przystępujący do tworzenia wypracowania na obu poziomach. Przedstawiono je na poniższych rysunkach.

Rysunek 1. Czynności zdającego w odniesieniu do tematu **na poziomie podstawowym**

Polecenie

Człowiek – zmagający się z losem samotnik poszukujący swojej drogi życiowej.

W pracy odwołaj się do:

- **wybranej lektury obowiązkowej**
- **sensu wiersza**
- ***Do samotności* Adama Mickiewicza**
- **wybranych kontekstów.**

Czynności maturzysty – przykładowe pytania

- Jak w życiu człowieka przejawia się samotność?
- W jakich okolicznościach szukamy własnej drogi życiowej?
- Jak człowiek reaguje na przeciwności losu?
- Czy inni ludzie mogą zapewnić nam wsparcie w tej sytuacji?
- Co ja sądzę na ten temat?
- Jak teksty literackie przedstawiają taką sytuację życiową człowieka (fabuła, sytuacja liryczna)?
- Jak podobny problem rozstrzygnęli bohaterowie tekstów literackich?
- Na ile te rozstrzygnięcia są podobne / różne?
- Co może mieć wpływ na te rozstrzygnięcia?

Rysunek 2. Czynności zdającego w odniesieniu do tematu na poziomie rozszerzonym

Polecenie
Rozważ, jaką rolę pełni
paraboliczność w kreacji świata
przedstawionego
w literaturze.
Punktem wyjścia rozważań uczyn
przywołaną definicję.

Parabola [...] niesie w sobie uniwersalną, ponadczasową wykładnię praw moralnych, filozoficznych, religijnych, politycznych bądź innych, związanych z sytuacją egzystencjalną człowieka. [...] Charakterystyczną cechą parabolicznego dzieła literackiego jest jego dwupoziomowość wymagająca od czytelnika dojrzałej i rozbudowanej interpretacji – w innym bowiem wypadku dzieło pozostanie odczytane w sposób literalny, uproszczony i nie odsłoni swego ukrytego i nadrzędnego sensu. (Słownik gatunków literackich)

W pracy odwołaj się do:

- **wybranej lektury obowiązkowej**
- **utworów literackich z dwóch różnych epok**
- **wybranego kontekstu.**

Czynności maturzysty –
przykładowe pytania

- Czym jest paraboliczność? Jakiej jej cechy podkreślono w definicji?
- Jak może ona przejawiać się w sposobach budowania świata przedstawionego (fabuły, narracji, kreacji bohaterów, czasu i miejsca akcji itd.)?
- Jaki ma to wpływ na przesłanie / sensy tekstu?
- Jakie teksty literackie wykorzystują paraboliczność?
- Jak paraboliczność jest realizowana? W jakich elementach tekstu można ją zauważyć?
- Jakie sensy tekstu są w ten sposób ukazywane?
- Na ile te sposoby są podobne / różne?
- Co może mieć wpływ na jakość wykorzystania paraboliczności w tekście?

Przejrzyj materiał CKE i wprowadź proponowane ćwiczenia:

[20220216 Materiały dodatkowe 3 KLiK w wypracowaniu na PR.pdf \(cke.gov.pl\)](#)

[Informator o egzaminie maturalnym z języka polskiego jako przedmiotu dodatkowego od roku szkolnego 2022/2023](#)
(s. 21)

Bogata argumentacja – to argumentacja rzeczowa, pogłębiona, poparta trafnymi przykładami i **szeroka/wieloaspektowa**, uwzględniająca kontekst, stanowiąca – jako całość – wnikliwą analizę problemu sformułowanego w poleceniu; zawiera elementy refleksji / głębszego namysłu nad problemem. W sytuacji, gdy **znajomość problematyki utworów literackich oraz elementów poetyki tekstu** została wykorzystana częściowo funkcjonalnie, mówimy o argumentacji trafnej.

[20220316 Materiały dodatkowe 4 Argumentacja w wypracowaniu maturalnym.pdf \(cke.gov.pl\)](#)

Jak nauczyć się sprawdzania wypracowania na poziomie rozszerzonym?

[Materiał 12. Wykorzystanie zasad oceniania do doskonalenia umiejętności tworzenia wypracowania PR.pdf \(cke.gov.pl\)](#)

Jak przygotowywać uczniów do pisania wypracowania na poziomie rozszerzonym?
Jak uczeń powinien uczyć się sam?

1. Popatrzmy, jak są skonstruowane tematy proponowane przez CKE:
Wiemy, że w każdym temacie uczeń ma odwołać się do wskazanego lub dowolnie wybranego utworu spośród lektur obowiązkowych, co najmniej dwóch utworów literackich z dwóch różnych epok i jednego kontekstu.

Temat 1

Temat: Żadne dzieło nie powstaje w kulturowej próżni. →
stwierdzenie

Rozważ, jaką rolę w literaturze pełni **aluzja**.

konieczność dostrzeżenia
problemu w utworach

W pracy odwołaj się do:

- Madame Antoniego Libery
- utworów literackich z dwóch różnych epok
- wybranego kontekstu.

Temat: Między utopią a antyutopią.

Punktem wyjścia swoich rozważań o **literackich obrazach budowania idealnego świata** uczyni Małą apokalipsę Tadeusza Konwickiego.

W pracy odwołaj się do:

- Małej apokalipsy Tadeusza Konwickiego
- utworów literackich z dwóch różnych epok
- wybranego kontekstu.

Temat: Heroizacja i deheroizacja bohatera literackiego.

Rozważ, jakie funkcje pełnią heroizacja i deheroizacja **w kreacji bohatera literackiego**.

W pracy odwołaj się do:

- Małej apokalipsy Tadeusza Konwickiego
- utworów literackich z dwóch różnych epok
- wybranego kontekstu

Temat 2

Parabola [...] niesie w sobie uniwersalną, ponadczasową wykładnię praw moralnych, filozoficznych, religijnych, politycznych bądź innych, związanych z sytuacją egzystencjalną człowieka. [...] Charakterystyczną cechą parabolicznego dzieła literackiego jest jego dwupoziomowość wymagająca od czytelnika dojrzałej i rozbudowanej interpretacji – w innym bowiem wypadku dzieło pozostanie odczytane w sposób literalny, uproszczony i nie odsłoni swego ukrytego i nadrzędnego sensu. (Słownik gatunków literackich)

cytat - definicja, zauważenie

problemu

Rozważ, jaką rolę pełni paraboliczność w kreacji świata przedstawionego w literaturze.

Punktem wyjścia rozważań uczyn przywołaną definicję.

W pracy odwołaj się do:

- wybranej lektury obowiązkowej
- utworów literackich z dwóch różnych epok
- wybranego kontekstu

Temat

Oto są labirynty wnętrza, magazyny i spichrze rzeczy, oto są ciepłe jeszcze groby, próchno i mierzwa. Prastare historie. Siedem warstw, jak w dawnej Troi, korytarze, komory, skarbcze.

(Bruno Schulz, Wiosna)

Rozważ, jakie znaczenie dla odczytania sensu dzieła literackiego ma wykreowana w nim **przestrzeń**. Punktem wyjścia do rozważań uczyn cytowany fragment opowiadania

Wiosna Brunona Schulza.

W pracy odwołaj się do:

- Procesu Franza Kafki
- utworów literackich z dwóch różnych epok
- wybranego kontekstu

Chodzi zatem o przestrzeń, bohatera, nawiązania.

Prześledźmy kilka utworów i to, co może zainteresować nas pod kątem matury rozszerzonej:

Lilla Weneda Juliusz słowacki

Zagadnienie – symbolizm

Temat do omówienia pod kątem matury rozszerzonej – Jak wprowadzone symbole wpływają na sposób rozumienia dzieła.

Nie-boska komedia Zygmunt Krasiński

Zagadnienie – rewolucja

Temat do omówienia pod kątem matury rozszerzonej – Jak rewolucja wpływa na ukształtowanie bohatera.

Temat

Ów obwód, po którym krąży myśl poety, wyznacza zainteresowanie historią, może nawet obsesja historii, wydzwigniętej do głównego tematu twórczości. [...] Inne znaczące dla jego pisarstwa problemy, jak rewolucja, konserwatyzm, mesjanizm, katastrofizm i organicyzm, mieszczą się w tym pojemnym, nadrzędnym temacie historii. Historii rozumianej filozoficznie jako poznanie sensu dziejów i przeznaczenia człowieka w świecie, także społeczności ludzkich – klasowych bądź narodowych. Krasiński chciał być przede wszystkim diagnostą historii, tym, który rozpoznaje sensy i przewiduje skutki. [...]

lina Witkowska, Ryszard Przybylski, Romantyzm, Warszawa 1999, s. 380–390.

Jak życie i zainteresowania autora wpływa na kształt dzieła literackiego? Rozważ problem odwołując się do przytoczonego fragmentu/ lub punktem wyjścia uczynić *Nie-boską komedię*.